

טל טריידינג קורפ נגד בנק לאומי

מבט תלת מימדי

על ביטול הלכת גויסקי

SORIN GANOT
Law Offices & Notary

סורין גנות
משרד עורכי-דין ונוטריון

מבוא

קונה התקשר בעסקה לרכישת סחורה ממוכר – "עסקת היסוד"
הקונה נותן למוכר שיק דחוי, מתוך כוונה שהשיק יפרע רק לאחר שהקונה
יקבל את הסחורה לידיה מהמוכר.

הקונה הינו : "מושך השטר"

המוכר הינו : "הנפרע"

המוכר מוסר את השיק לצד ג', עוד לפני המועד בו עליו למסור את הסחורה
לקונה.

צד ג' נקרא : "נסב השטר".

לאחר שהמוכר הסב את השיק, הוא מפר את החוזה ולא מספק לקונה
את הסחורה.

מצב זה נקרא : "כישלון תמורה".

התוצאה : הקונה – משך שיק ולא קיבל סחורה.

צד ג' – נסב שאוחז בשיק.

תכליתן דיני השטרות היא יצירת כלי מסחרי נוח ויעיל, ע"י הפיכתו של השטר למסמך עובר לסוחר.

ס' 28 לפקודת השטרות מגדיר אוחז כשורה וקובע:

(א) אוחז כשורה הוא אוחז שנטל את השטר כשהוא שלם ותקין לפי מראהו ובתנאים אלה:

(1) נעשה אוחז השטר לפני שעבר זמנו, ולא הייתה לו כל ידיעה שהשטר חולל לפני כן, אם אמנם חולל.

(2) נטל את השטר בתום לב ובעד ערך ושעה שסיחרו לו את השטר, לא הייתה לו כל ידיעה שבזכות קניינו של המסחר פגומה.

כלומר: אוחז כשורה הוא מי שקיבל לידי שיק כשהוא שלם ותקין, בתום לב בעד ערך ובשעה שהוא לא ידע שזכות כלשהי בשטר פגומה.

והתשובה לשאלה : ע"פ פקודת השטרות, **נסב השיק**, בתנאי שהוא יוגדר ע"פ ס' **28 (א)** לפקודה כאוחז כשורה, הוא זה שיגבר על מושך השיק (הקונה) גם אם היה כשלון תמורה.

המשמעות : במקרה כזה הקונה שמשך את השיק, יצטרך לפרוע את השיק לטובת הנסב (צד ג'), למרות שהוא לא קיבל את התמורה בעד השיק מידי המוכר.

מלשון הפקודה ניתן ללמוד כי רק האוחז כשורה יכול להתגבר על טענות ההגנה האמורות ולא אוחז או אוחז בעד ערך.

הלכת גויסקי

בשנת 1962 נקבעה ע"י בית המשפט העליון בע"א 333/61 גויסקי נ' חיים יוסף מאיר, הלכת גויסקי, אשר קבעה כי:
אוחז בעד ערך יכול להתגבר על הטענה של "כשלוך תמורה", גם אם אינו אוחז כשורה ע"פ הפקודה, אם סיחור השטר אליו, קדם לכשלוך התמורה. זכותו של נסב השטר תגבר על זכותו של מושך השטר, בנסיבות בהן הופרה עסקת היסוד ומושך השטר לא קיבל את התמורה, גם אם נסב השטר לא הוגדר כאוחז כשורה, אלא רק כאוחז בשטר בעד ערך ובתנאי שמועד סיחור השטר אליו, קדם למועד כשלוך התמורה.

על פי הלכת גויסקי המועד של הסיחור בהשוואה למועד כישלוך התמורה הוא הקובע ואין כל חוסר תום לב בכך, ששיק שלגביו נעשה כישלוך תמורה לאחר הסיחור מוצג לגבייה על ידי אוחז השיק.

ס' 26(ב) לפקודה מגדיר את המילים "אוחז בעד ערך" כך :

"משניתן בזמן מן הזמנים ערך בעד שטר, רואים את האוחז כאוחז בעד ערך כלפי הקבל וכלפי כל מי שנעשה צד לשטר לפני אותו זמן".

ההלכה קבעה שני תנאים מצטברים שבהתמלאם יכול האוחז בשיקים (צד ג' הנסב), שאינו אוחז כשורה, להתגבר על כשלון תמורה בין הצדדים הסמוכים לשטר ולהיפרע מהם :

התנאי הראשון הוא : כי השיקים סוחרו לאוחז **בטרם** ארע כישלון התמורה.
התנאי השני הוא : כי האוחז נתן ערך תמורת השיקים **בעת** שסוחרו אליו.

בעובדות המקרה שעמדו בבסיס פסק דין גויסקי, המערער לא היה "אוחז כשורה", אך נקבע באותו מקרה כי המערער זכאי לגבות השיק, שכן הנו אוחז "בעד ערך" וכי ה"פגם" (כישלון עסקת היסוד) נוצר לאחר סיחור השיק.

הלכת גויסקי קבעה כי למרות כישלון עסקת היסוד, הצד השלישי שקיבל את השיק יוכל לתבוע את פירעונו מצד אי שכתב אותו, אף שבפועל כותב השיק לא קיבל את התמורה עבורו.

המשמעות המעשית של ההלכה הייתה: שכאשר בנק או כל גורם פיננסי מקבל שיק עם פגם כלשהו- גם אם יוכח שהעסקה כשלה ולא ניתנה תמורה, מעמדו יהיה עדיף על פני מי שרשם את השיק; כלומר הלכת גויסקי אפשרה את סחירותם של שטרות **פגומים**.

הביקורת על הלכת גויסקי

עיקר הביקורת הייתה כי בעת קביעת ההלכה, התעלם בית המשפט מכך שהשטר אינו רק חפץ, אלא הוא גם חוזה ולא התייחס לטענות הגנה אפשריות נוספות, מתחום הקניין והחיובים; הלכת גויסקי הבדילה בין שני סוגי מקרים של "כישלון תמורה" בעסקת היסוד ע"פ מועד סיחור השיק: מקרה בו השטר נמסר לבנק/צד ג' לפני אספקת הסחורה ומקרה של מתן השטר לאחריו.

קבלת השטר לפני "הכישלון התמורה", הייתה מאפשרת את היכולת לאכוף את השטר הפגום ואילו קבלת השטר לאחר "כישלון התמורה" הייתה שוללת מן האוחז בשטר, לפעול כדי לאכוף את ביצוע התשלום.

ביטול הלכת גויסקי

לאחרונה ביטל בית המשפט העליון, את הלכת גויסקי, בדעת רוב של כב' השופט ניל הנדל ואורי שהם בפס"ד ע"א 8301/13 טל טריידינג קורפ נ' בנק לאומי לישראל בע"מ.

הרקע העובדתי

המבקשת (להלן: "א") כרתה חוזה לקניית יהלומים מיהלומי צבי אור (1981) בע"מ (להלן: "ב") במעמד זה משכה לטובת ב' מס' שיקים ובניהם השיק שבמחלוקת, שהיה ע"ס \$205,000; על השיק לא נרשמו המילים "למוטב בלבד"; ב' הפקידה את השיק בחשבון הבנק שאותו היא מנהלת, כבטוחה לתשלום חובותיה לבנק, בעת שעשתה זאת, היה חשבונה ביתרת חובה.

לאחר מכן נקלעה ב' לקשיים כלכליים ולא סיפקה ל א' את היהלומים; א' ביטלה את השיק ולאחר חילולו הגיש הבנק האוחז בשיק, את השיק לביצוע בלשכת ההוצל"פ. באותו מועד היה חשבון הבנק של ב' מצוי ביתרת חובה גבוהה יותר מסכום השיק. בית המשפט המחוזי שדן בתיק בערכאה הראשונה, חייב את א' בתשלום סכום השיק לבנק, על אף שהחוזה עימה הופר והיא מעולם לא קיבלת את היהלומים, אשר תמורתם משכה את השיק.

נימוקי פסה"ד בבית משפט המחוזי

בדיקת השיק הראתה כי בחזית השיק נרשם שם הנפרעת: חברת יהלומי צבי אור בע"מ ואילו בחותמת ההיסב על גב השיק נרשם: "יהלומי צבי אור (1981) בע"מ; ע"פ הפסיקה די בשינויים אלה כדי לקבוע כי הבנק אינו אוחז כשורה, בשל פגם בתקינות השיק ע"פ מראהו.

ובכל זאת קבע ביהמ"ש, כי לבנק יש מעמד של "אוחז בעד ערד", שכן ב' היתה ביתרת חובה והשיק הוסב כבטוחה להחזרת החוב.

ביהמ"ש המחוזי, אימץ את הלכת גויסקי וקבע כי הבנק נעשה אוחז בעד ערד, לפני הפרת החוזה בין א' וב' (לפני שב' לא ספקה לא' את היהלומים) ולכן הבנק זכאי להתגבר על טענת הפרת החוזה וגובר על א'.

ההלכה החדשה

ע"א 8301/13 טל טריידינג קורפ נ' בנק לאומי לישראל בע"מ.

רק אוחז כשורה, להבדיל מאוחז בעד ערך, יוכל לתבוע את תמורת השיק ממושך השיק, גם כאשר מושך השיק לא קיבל את התמורה החוזית שהובטחה לו עבור השיק מידי הנפרע, כלומר שעסקת היסוד הופרה; שטר המגלה פגם על פניו, אינו מגשים את תכליתם המרכזית של דיני השטרות ואינו יכול להצדיק את התוצאה הדרסטית, של חיוב אדם לקיים התחייבותו החוזית, על אף שלא קיבל את התמורה.

כישלון התמורה בעסקת היסוד מכשיל את מחזיק השטר הפגום ממימושו, וזאת ללא קשר לעיתוי הכישלון

חשוב לציין: בית המשפט העליון מתייחס רק למקרים בהם יש פגם חיצוני כלשהו בשטר. ההלכה קובעת (גם לאחר פסק הדין שניתן היום) כי ככל שהשטר שניתן בגדר העסקה הוא "טהור" – כלומר, נטול כל פגם חיצוני- ייהנה מקבל השטר- הבנק לדוגמא- ממעמד של "אוחז כשורה"; אוחז כשורה רשאי לממש שטר, ללא כל קשר לעסקת היסוד.

ההיגיון המסחרי באחיזה כשורה

1. מעצים את השטר כתחליף לכסף מזומן ; צד ג' האוחז כשורה מחזיק בידו למעשה תחליף כסף.

2. אחיזה כשורה מאפשרת לתת אשראי למי שאין לו כסף ברגע זה, אבל יש לו מקורות הכנסה עתידיים או זכויות אחרות, שאין ביכולתו לתרגמן לכסף מזומן באופן מיידי.

נימוקי פסה"ד בבית המשפט העליון

1. הבנק אכן נחשב אוחז בעד ערך הן כלפי ב' והן כלפי א' שכן הבנק העניק אשראי לב' בתמורה לכך שהשיקים שתפקיד בחשבונה, ישועבדו לטובת החזר החובות שתצבור; בעת הפקדת השיק, היתה ב' מצויה ביתרת חובה העולה על ערך השיק.

2. במועד בו נטל הבנק את השיק מב', שהוא המועד הקובע, לא הופר עדיין החוזה למכירת היהלומים וההפרה אף לא היתה צפויה במועד זה; כלומר הבנק רכש זכות קניין שלמה בשטר, אשר אינה פוקעת עם הפרת החוזה, יחד עם זאת יש לבחון את טיב "החפץ" שהועבר מב' לבנק גם ע"פ דיני החיובים.

3. החיוב שהועבר לבנק, כרוך כל העת בביצוע חיוביה של ב'; כאשר נכשלה התמורה, נפגע גם החיוב בשטר; ע"פ פקודת השטרות, נחשב הדבר לפגם בקניין של האוחז, אך הכוונה אינה לפגם בבעלות על השטר, אלא פגם בחיוב.

4. לאור זאת נקבע כי הבנק אינו אוחז כשורה והוא אינו יכול לגבור על טענת א', כי ההתחייבות לספק לה יהלומים הופרה.

5. במציאות המשפטית והמסחרית של ימינו, לא יכול דינו של אוחז בשטר בעד ערך, להיות כדינו של אוחז כשורה.

התוצאה

הערעור התקבל באופן שתביעת הבנק לתשלום דמי השיק מאי נדחתה; עד היום ע"פ הלכת גויסקי, אם חתמנו על הסכם שמסגרתו מסרנו לצד שני שיק דחוי ואותו צד הסב את השיק לבנק/ צד ג' ואז הפר את ההסכם, יכול היה הבנק/צד ג' לאכוף עלינו את השיק ולדרוש את פירעונו, גם אם הוא אינו אוחז כשורה ובלבד שהינו אוחז בעל ערך; לאחר ביטול ההלכה לא יכול הבנק / צד ג' לעשות זאת.

דעת המיעוט של השופט סולברג קבעה: כי בין היתר משיקולים של יציבות ונוכח זאת שמדובר בהלכה ותיקה ביותר, יש להותיר את הלכת גויסקי על כנה, אך לסייגה כך שתחול בכפוף לשני תנאים: האחד, תשלום תמורה ממשית ומבוצעת על ידי מי שהסבו את השיק לטובתו, השני, כי בעת הסבת השיק לידיו, לא היה כשלון התמורה צפוי, מבחינה אובייקטיבית.

השלכות ביטול הלכת גויסקי

1. חשש הבנקים מלספק אשראי על בסיס שיקים ; טענת הבנקים היא כי ביטולה של הלכת גויסקי תגרום לכך, שלא יוכלו להסתמך על שיקים דחויים כבטוחות, גם בגלל פגמים שנופלים בשיקים ומונעים מהבנקים לאחוז כשורה, בצירוף האפשרות שמפקידי השיקים יפרו את חוזיהם עם המושכים ; חשש נוסף שנטען הוא לקנוניות כנגד הבנקים, שמסגרתן מושכים ונפרעים, יפגמו בכוונה בתקינות השיק לפי מראהו.

בית המשפט התייחס לחשש וקבע כי אין לו בסיס ; על הבנק החובה לבדוק את השיקים ואם יראה שהשיק אינו שלם ותקין ע"פ מראהו, עומדת לו האפשרות לסרב לקחת את השיק כבטוחה ולמנוע מהמפקיד קבלת אשראי ; אם המפקיד חפץ באשראי , יהיה עליו לדאוג לתת שיק עם פרטים נכונים.

2. ביטול ההלכה מעניק הגנה טובה למי שחתם על הסכם, במסגרתו נתן לצד שכנגד שיק דחוי וצד זה הסב את השיק הדחוי לבנק ואז הפר את ההסכם.

מושך שיק שלא רוצה לקחת על עצמו סיכון שהחובה יופר, רשאי להגביל את סחירות השיק ע"י הכיתוב "למוטב בלבד".

מאחר והצרכן הממוצע לא מודע למעמדו של השיק כמסמך סחיר, אשר עלול לחייב, בתשלום עבור שירות או מוצר שלא קיבלו, נעשה תיקון לסי' 5ג' לחוק הבנקאות (שירות ללקוח, התשמ"א 1981, לפיו בטופסי שיקים שבנק מנפיק ללקוח, יהיו מודפסות מילים האוסרות את העברתם, אלא אם הלקוח ביקש שלא ירשמו המילים.

סיכום ומסקנות אופרטיביות

פסק הדין מחדד את העובדה לפיה מי שמקבל שיק לידיו ומבקש ליהנות מהמעמד המיוחד של אוחז כשורה, צריך להקפיד הקפדה יתרה בבחינת השיק אותו הוא מקבל לידיו.

יש לבדוק האם השטר תקין ושלם, האם אין מחיקות, קרעים או פגמים. יש לבדוק אם השמות מדויקים ואם אין טעויות בכיתוב. יש לבדוק את חתימת ההיסב והאם שם חתימת המסב זהה לשם הנפרע.

בדיקת השיק וקבלת שיקים תקינים, תגדיל את הסיכויים לזכות במעמד המיוחד של אוחז כשורה, אשר מאפשר לאוחז לגבור ולהיפרע מהמושך למרות פגמים בזכות הקניין.

תודה על ההקשבה !

SORIN GANOT
Law Offices & Notary

סורין גנות
משרד עורכי-דין ונוטריון